

Aktivni osiguranici i umirovljenici u Hrvatskoj – očekivani trendovi do 2031. godine

ANĐELKO AKRAP*

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

Izvorni znanstveni članak

UDK: 311.172 + 368.914

Primljeno: veljača 2006.

U ovom radu izrađene su projekcije ukupnog broja stanovnika za razdoblje do 2031. godine. Na temelju postavljenih hipoteza o budućim kretanjima fertiliteta, mortaliteta i vanjskih migracija, izračunate su projekcije u tri varijante. U sve tri razrađene varijante, hipoteze o mortalitetu su identične. Hipoteze o fertilitetu napravljene su u varijantama padajućeg i rastućeg fertiliteta. U jednoj varijanti postavljena je hipoteza o blagom godišnjem pozitivnom saldu migracija. Budući da se radi o relativno kratkom projiciranom razdoblju, različite hipoteze fertiliteta relativno malo utječu na kretanje broja stanovnika u radnom kontingentu. Jedino s pretpostavljenim pozitivnim migracijskim saldom kompenzirao bi se dio smanjenja priljeva stanovništva u radni kontingent u razdoblju do 2031. godine. Središnji dio u ovome radu je projekcija kretanja broja umirovljenika i aktivnih osiguranika u Hrvatskoj do 2031. godine. Na temelju dobne strukture umirovljenika sa stanjem 2001. godine i postavljenih hipoteza o budućem priljevu među korisnike mirovina, projicirano je kretanje broja umirovljenika do 2031. godine. Pri tomu valja naglasiti da Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje ne raspolaže sa sasvim potpunom evidencijom svih potencijalnih korisnika mirovina koji se nalaze izvan Hrvatske (raseljeni Srbi, osobe otišle na privremeni rad u inozemstvo...).

U takvim okolnostima procijenjena je potencijalna »imigracija« u projicirani broj umirovljenika u Hrvatskoj. U skladu s očekivanim promjenama u ekonomskoj strukturi stanovništva u europskim državama do 2031. godine, postavljena je hipoteza u tri varijante stope ekonomske aktivnosti radnog kontingenta. Tako je dobiven projicirani broj potencijalnih aktivnih osiguranika u Hrvatskoj i odnos između njih i broja umirovljenika.

Ključne riječi: projekcije stanovništva, aktivni osiguranici, umirovljenici, demografski trendovi, priljev u umirovljenu populaciju, stope ekonomske aktivnosti radnog kontingenta, broj aktivnih osiguranika na jednog umirovljenika.

---

* Anđelko Akrap, Ekonomski fakultet u Zagrebu/Graduate School of Economics & Business, Trg J. F. Kennedy-a 6, 10 000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, aakrap@efzg.hr

UVODNA RAZMATRANJA

Kriza javnih mirovinskih sustava značajan je suvremeni gospodarski, društveni i politički problem. U Europi do početka 1970-ih gospodarski i demografski rast praćen je neprekinutim porastom broja zaposlenih i doprinosa za mirovine. U takvim uvjetima bio je relativno povoljan odnos između broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika, a mirovine su bile relativno visoke. Početkom 1970-ih mijenjaju se gospodarske i demografske pretpostavke na kojima su počivali javni mirovinski sustavi. Prvotno kao posljedica dugogodišnjeg snižavanja fertiliteta, a potom i produženja očekivanog trajanja života, razvijene zemlje suočene su s intenzivnim procesom demografskog starenja, tj. porastom broja i udjela stanovništva starog 65 i više godina i, suprotno tomu, padom priljeva mladih na tržište radne snage. Snažan materijalni napredak postignut u dvadesetom stoljeću iza sebe je ostavio u razvijenim, zbog iseljavanja i u nekim srednje razvijenim, zemljama poremećene brojčane odnose u dobnom sastavu stanovništva. Istovremeno suvremene strukturne promjene u gospodarstvu ne osiguravaju kao nekada visoku stopu zaposlenosti. Otvorenost gospodarstava i u sklopu toga velika međunarodna mobilnost financijskog kapitala ograničavaju unutarnje gospodarske politike. Kapital ne želi, na račun profita, preuzeti rastuće troškove javnih socijalnih programa povezanih, uz ostalo, s nezaposlenošću, porastom izdataka za mirovine i zdravstvenim osiguranjem. Naprotiv, kapital vrši pritisak na državu da obuzda širenje i ograniči javnu socijalnu zaštitu. Porast nezaposlenosti prati i nesigurnost radnog mjesta za već zaposlene. S početkom ulaska u mirovinu brojnijih naraštaja obuhvaćenih državnim mirovinskim sustavom pojavila se i kriza sustava. Na temelju tekućih doprinosa aktivnih osiguranika javni mirovinski sustavi nisu više u stanju osigurati relativno visoke mirovine i dostatnu socijalnu sigurnost.

Narasla umirovljenička populacija postaje i politički čimbenik, organizira se i vrši pritisak na državu u očuvanju socijalnih prava. Problem nije privremen već ima dugoročni karakter. S počecima priljeva brojnijih naraštaja u mirovinu države su počele provoditi reforme mirovinskog sustava. Mirovinske reforme svode se na zaoštavanje uvjeta za stjecanje mirovine i na oslanjanje na privatnu štednju za socijalnu sigurnost.

Niz dugoročno nepovoljnih činitelja u razvoju hrvatskog stanovništva, među kojima je na prvom mjestu iseljavanje i ubrzaniji pad fertiliteta, doprinijeli su ubrzanju procesa demografskog starenja. Na temelju prošlog dugoročnog snižavanja fertiliteta, u idućem desetljeću ovog stoljeća u Hrvatskoj će, kao i u velikoj većini europskih zemalja, uslijediti osjetno sužavanje demografskih okvira ponude radne snage. U uvjetima dugoročnog snižavanja fertiliteta priljev nove radne snage, bez jače imigracije, uvijek je manji od naraštaja koji ulaze u mirovinu. Pitanje je u kojoj će se mjeri budućim, sasvim izvjesnim, podizanjem dobi umirovljenja kompenzirati smanjeni priljev aktivnih osiguranika.

U sklopu navedenoga, projiciranje budućeg demografskog razvoja i promjena u ekonomsko-socijalnim strukturama stanovništva ima sasvim praktične razloge radi oblikovanja različitih makroekonomskih politika i u sklopu toga programa socijalne politike. Bez projekcija kretanja temeljnih demografskih struktura nemoguće je planirati potrebne gospodarske, socijalne, obrazovne, zdravstvene i druge kapacitete. U takvim razmatranjima polazište su projekcije demografskih okvira ponude radne snage kao i projekcije broja umirovljenika. Stoga je cilj ovoga rada projicirati kretanje broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika u Hrvatskoj do 2031. godine. Zato je prvo, za navedeno razdoblje, projicirano kretanje ukupnoga broja stanovnika. Nakon toga, projicirano je kretanje broja aktivnih

osiguranika, na temelju uočenih tendencija i očekivanih promjena u ekonomsko-socijalnoj strukturi stanovništva. I kao treće, urađena je projekcija kretanja broja umirovljenika do 2031. godine.

PROJEKCIJA UKUPNOGA BROJA STANOVNIKA DO 2031. GODINE

Za projiciranje kretanja broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika temeljna je projekcija ukupnog broja stanovnika. Posljednjih desetak godina u Hrvatskoj je objavljeno više projekcija stanovništva (Nacionalni program demografskog razvitka, 1995.; Wertheimer-Baletić, 1997.; Mrđen, 2004.; Nejašmić i Mišetić, 2004.; Grizelj, 2004.; Gelo i Čipin, 2005.). Bez obzira na manje ili veće razlike u postavljenim hipotezama o budućem kretanju stanovništva, sve dosadašnje projekcije stanovništva predviđaju nepovoljne promjene u dobnoj strukturi stanovništva u smjeru nastavljanja intenzivnog procesa demografskog starenja. Samo jaka imigracija u Hrvatsku, što je, držimo, nerealna hipoteza, može zamjetnije ublažiti, sasvim izvjesne, projicirane poremećaje u dobnoj strukturi. Uz izuzetak zadnje spomenute projekcije (Gelo i Čipin, 2005.), sve preostale projekcije polaze od ukupnoga broja stanovnika u kojega su uključene osobe popisane u inozemstvu. Pri tomu valja imati u vidu da je velika većina hrvatskih državljana popisanih u inozemstvu, i uključenih u ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske, veći dio ili čitavi radni vijek provela u inozemstvu ili su rođeni u inozemstvu gdje su ostali i živjeti i raditi. Samo je između 1971. i 1981. godine zabilježen nešto veći broj povratnika s privremenog rada, i što je bitno imati u vidu, velika većina tih povratnika ponovno se zaposlila u Hrvatskoj. Demografske pojave i procese u proteklih četrdesetak godina oslikavaju promjene broja i udjela triju velikih dobnih grupa u ukupnom broju stanov-

nika (tablica 1.). Kao rezultat dugogodišnjeg snižavanja nataliteta, na što su veliki utjecaj imala iseljavanja u razvijene europske i prekomorske zemlje u 1960-im i 1990-im, dosta je izražena promjena broja i udjela mladog i starijeg stanovništva.

U odnosu na današnje visoko razvijene zemlje, u Hrvatskoj su u relativno kratkom vremenu ostvarene duboke promjene u ekonomskim i demografskim strukturama stanovništva. Te promjene nisu bile u potpunosti društveno usmjeravane, već su imale elemente stihijnosti (Wertheimer-Baletić, 1990.). Na temelju objavljenih rezultata popisa 2001., ukupan broj stanovnika od 4 437 460 može se podijeliti na tri kontingenta: stanovništvo u Hrvatskoj (4 200 214), stanovništvo u inozemstvu koje je prema kriterijima primijenjene metodologije uključeno u ukupan broj stanovnika (226 151), izbjeglice u Republici Hrvatskoj (8 843) i osobe privremeno prisutne u Hrvatskoj (2 252) (detaljnije o metodologiji popisa 2001. vidjeti: Gelo, 2005.). Hrvatska je u popisu 1991. imala u »zemlji« ili *de facto* 4 499 049 stanovnika. U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine broj stanovnika u Hrvatskoj, tj. onih koji tu stalno prebivaju, smanjen je za 287 740 osoba ili za 6,4 posto. Prema popisu 2001. između 1991. i 2001. godine u Hrvatsku je doseljeno 232 966 osoba, od toga 189 039 iz Bosne i Hercegovine. No, to više nisu kao ranije, do 1991. godine, dominantno mladi useljenici, već je u tom broju i zamjetan udio starijih. S druge strane, na temelju popisnih rezultata i procjena između popisa 1991. i 2001. godine iz Hrvatske su iselile 456 454 osobe (Akrap, 2003.).

Ako uzmemo u obzir evidentirani broj izbjeglih Srba i njihove povratne tijekove u Hrvatsku do popisa 2001., možemo procijeniti da se od popisa 1991. do popisa 2001. iz Hrvatske prema zapadnoeuropskim i prekomorskim zemljama iselilo

Tablica 1.
Stanovništvo Republike Hrvatske (»u zemlji«) po velikim dobnim grupama prema popisima stanovništva 1961., 1971., 1981., 1991. i 2001.

Popis	Dobne grupe				
	Ukupno	0-14 godina	15-64 godine	65 i više godina	Nepoznato
1961.	4 159 696	1 132 067	2 714 721	308 255	4 653
1971.	4 169 887	979 447	2 745 780	425 330	19 330
1981.	4 391 139	922 341	2 924 108	523 227	21 463
1991.	4 499 049	888 267	3 026 775	550 040	33 967
2001.	4 200 214	723 243	2 782 687	682 487	11 797
Struktura (u %)					
1961.	100,0	27,2	65,3	7,4	0,1
1971.	100,0	23,5	65,8	10,2	0,5
1981.	100,0	21,0	66,6	11,9	0,5
1991.	100,0	19,7	67,3	12,2	0,8
2001.	100,0	17,2	66,3	16,2	0,3
Indeks 1961 = 100,0					
1961.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1971.	100,2	86,5	101,1	138,0	415,4
1981.	105,6	81,5	107,7	169,7	461,3
1991.	108,2	78,5	111,5	178,4	730,0
2001.	101,0	63,9	102,5	221,4	253,5
Lančani indeksi					
1961					
1971	100,2	86,5	101,1	138,0	415,4
1981	105,3	94,2	106,5	123,0	111,0
1991	102,5	96,3	103,5	105,1	158,3
2001.	93,4	81,4	91,9	124,1	34,7

Izvor: Stanovništvo i domaćinstva u 1948, 1953, 1961. i 1971. i stanovi u 1971., Rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VII., Beograd, 1975.; Stanovništvo na privremenom radu u inozemstvu prema popisu stanovništva i stanova 1971., Dokumentacija 132. /drugo dopunjeno i popravljeno izdanje/, Republički zavod za statistiku SRH, Zagreb, 1972.; Stanovništvo u zemlji i u inozemstvu po naseljima, Dokumentacija 911, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1996.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. /2. izdanje/, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2003. /Podaci publicirani na CD-u/.

Napomena: U rezultatima popisa 2001. nije, kao u popisima 1971., 1981., i 1991., posebno iskazano stanovništvo u Hrvatskoj (»zemlji«), a posebno stanovništvo na tzv. privremenom radu u inozemstvu. U ovoj je tablici broj stanovnika za 2001. godinu sveden je na popisnu metodologiju za stanovništvo (»u zemlji«) koja je korištena u popisima 1971., 1981. i 1991. godine.

oko 200 000 osoba (Akrap, 2003.).¹ Popis 2001. pokazuje da se stanovništvo u Hrvatskoj nalazi u procesu intenzivnog demografskog starenja: udio mladih (od 0 do 14 godina) u ukupnom stanovništvu pao je na

17,2 posto; stanovništvo je u prosjeku staro 39,7 godina; udio stanovnika u postradnoj dobi je 16,2 posto, itd. Usto, od početka 1991. do kraja 2004. godine Hrvatska ima prirodno smanjenje stanovništva za 95 187

¹ O broju iseljenih prema prekomorskim i zapadnoeuropskim zemljama i broju raseljenih Srba od 1991. do 1995. kao i o povratnim tijekovima postoje različite procjene, ali se one bitno ne razlikuju. (vidjeti: Živić i Pokos, 2004.)

osoba, tj. toliko je u ovome razdoblju u Hrvatskoj više umrlo nego rođeno.² U zadnjem međupopisnom razdoblju (1991. – 2001.) broj mladih (0 – 14 godina) smanjen je za 18,6 posto, broj stanovnika u radnoj dobi (15 – 64 godine) smanjen je za 8,1 posto, dok je broj starih 65 i više godina porastao za 24,1 posto. Radi se, dakle, o vrlo nepovoljnim promjenama u dobnoj strukturi

stanovništva. Broj i udjel stanovnika starih 65 i više godina neprekinuto raste, njihov je broj od 1961. do 2001. godine više nego udvostručen. Prema tome, od 1991. godine Hrvatska ima smanjenje ukupnoga broja stanovnika, neprekinutu prirodnu depopulaciju i ubrzano demografsko starenje. Navedene pojave i procesi polazište su pri utvrđivanju demografske perspektive za srednjoročno razdoblje do 2031. godine.

Tablica 2.

Projekcija stanovništva (de facto – »u zemlji«) Republike Hrvatske 2001., 2021. i 2031. godine

Projekcija stanovništva - varijanta A			
Dobna skupina	Projekcija za 2011. godinu	Projekcija za 2021. godinu	Projekcija za 2031. godinu
0-14	611 621	521 697	430 022
15-64	2 747 866	2 568 900	2 327 518
65+	722 288	796 861	882 746
Ukupno	4 081 775	3 887 458	3 640 285
Struktura (u %)			
0-14	15,0	13,4	11,8
15-64	67,3	66,1	63,9
65+	17,7	20,5	24,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Projekcija stanovništva - varijanta B			
Dobna skupina	Projekcija za 2011. godinu	Projekcija za 2021. godinu	Projekcija za 2031. godinu
0-14	622 581	556 910	488 955
15-64	2 765 466	2 627 730	2 439 813
65+	778 972	880 363	973 468
Ukupno	4 167 019	4 065 002	3 902 236
Struktura (u %)			
0-14	14,9	13,7	12,5
15-64	66,4	64,6	62,5
65+	18,7	21,7	24,9
	100,0	100,0	100,0
Projekcija stanovništva - varijanta C			
Dobna skupina	Projekcija za 2011. godinu	Projekcija 2021. godinu	Projekcija za 2031. godinu
0-14	633 188	597 585	556 033
15-64	2 747 866	2 574 346	2 374 705
65+	722 288	796 861	882 746
Ukupno	4 103 342	3 968 792	3 813 484
Struktura (u %)			
0-14	15,4	15,1	14,6
15-64	67,0	64,9	62,3
65+	17,6	20,1	23,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0

² Valja voditi računa da je vitalna statistika za razdoblje od polovice 1991. do polovice 1995. nepotpuna, jer se njome ne raspolaze za stanovništvo koje je ostalo živjeti na nekada zaposjednutom hrvatskom državnom

Ovo istraživanje ima zadatak projicirati broj aktivnih osiguranika i umirovljenika u Hrvatskoj pa je neobjektivno kao bazu projekcije uzeti ukupan broj stanovnika 2001. godine s osobama popisanim u inozemstvu koji ondje žive i rade. Projekcija ukupnoga broja stanovnika u ovom radu polazi od i odnosi se na stanovništvo u Hrvatskoj, tj. na *de facto* stanovništvo. Stanovništvo koje sada živi i radi u Hrvatskoj predstavlja realnu i polaznu demografsku i gospodarsku bazu u projiciranju ponude radne snage i broja umirovljenika. Projekcija ukupnoga broja stanovnika (*de facto* – »u zemlji«) Republike Hrvatske do 2031. godine izrađene su analitičkom ili kohortno-komponentnom metodom, a temelje se na dobnospolnoj strukturi stanovništva u Hrvatskoj (*de facto* - »u zemlji«) iz popisa 2001. godine. Pri postavljanju hipoteza o budućim trendovima fertiliteta, mortaliteta i migraciji pošlo se od činjenice da su demografski procesi po svojoj naravi dugoročni kako u nastajanju tako i u svojim učincima.

U tablici 2. predložene su projekcije ukupnoga broja stanovnika u tri varijante. Projicirani ukupan broj stanovnika dobiven je zbrajanjem projicirane dobnе strukture muškaraca i žena. Radi različitih specifičnih stopa mortaliteta ne samo po dobi već i po spolu, posebno su projicirani budućí trendovi u dobnjoj strukturi muškarca, a posebno u dobnjoj strukturi žena. Projicirano ukupno stanovništvo predloženo je u tri velike dobnе skupine: predradni kontingent (0–14 godina), radni kontingent (15–64 godine) i postradni kontingent (65 i više godina).

U sve tri varijante projekcije ista je hipoteza o mortalitetu. Kako za Hrvatsku nisu raspoložive tablice mortaliteta, za ovu projekciju izrađene su skraćene aprok-

simativne tablice mortaliteta za razdoblje 2000.-2002. godina. Izračunato je očekivano trajanje života za baznu godinu projekcije, odvojeno za muško i žensko stanovništvo, te je metodom linearne ekstrapolacije projiciran rast očekivanog trajanja života do 2031. Budućí trend očekivanog trajanja života muškaraca i žena preuzet je od UN-ova Odjela za stanovništvo (UN, 2004.). Srednja varijanta očekivanog trajanja života prema UN-u predviđa snižavanje specifičnih stopa mortaliteta muškaraca i žena kao i smanjivanje razlike između očekivanog trajanja života muškaraca i žena. Prema hipotezi o mortalitetu očekivano trajanje života poraslo bi kod muškaraca sa 71,02 godine (2001. godine) na 76,33 godine (2031. godine) a kod žena sa 78,39 godina (2001. godine) na 82,91 godinu (2031. godine).

Hipoteza o fertilitetu postavljena je u tri varijante. Prva varijanta pretpostavlja postupno snižavanje totalne stope fertiliteta (TFR-a) s 1,45 iz 2001. godine na 1,2 u 2031. godini. Hipoteza je ostvariva pod uvjetom spontanog razvoja stanovništva, tj. pretpostavlja se neprovođenje opsežnih i međusobno koordiniranih mjera populacijske politike. Postupno prihvaćanje sustava životnih vrednota primjerenih razvijenim potrošačkim društvima vodilo bi daljnjem snižavanju fertiliteta. Druga varijanta hipoteze o fertilitetu pretpostavlja nešto blaži trend pada TFR-a: pad s 1,45 u 2001. godini na 1,3 do 2031. godine. Ova varijanta pretpostavlja zadržavanje sadašnjih parcijalnih mjera populacijske politike i nešto sporiji prodor sustava životnih vrednota koji vode k rađanju manjeg broja djece. Treća varijanta hipoteze o fertilitetu po kojoj bi TFR porastao sa sadašnje razine na 1,7 u 2031. godini

---

prostoru. No, treba skrenuti pozornost da su u ukupan broj umrlih s nekada zaposjednutih prostora uključeni oni hrvatski državljani koji su naknadno, nakon polovice 1995., upisani u matice umrlih, kao i one osobe koje su se vodile kao nestale tijekom Domovinskog rata, a tijekom vremena su identificirane kao umrle.

pretpostavlja donošenje i primjenu mjera jake pronatalitetne populacijske politike. Potonja hipoteza o fertilitetu najmanje je ostvariva, jer pretpostavlja radikalni zaokret. Postavljajući hipotezu o fertilitetu na temelju dosadašnjih kretanja realno je da će se i dalje nastaviti trend niskog fertiliteta i na temelju toga smanjenje ukupnoga broja stanovnika.

Hipoteza o migraciji u prvoj i trećoj varijanti projekcije ukupnoga broja stanovnika pretpostavlja nultu vrijednost migracijskog salda prema starosti i spolu. U drugoj varijanti projekcije dobno-spolnog sastava ukupnoga stanovništva, usvojena je hipoteza prema kojoj će tijekom čitavog projiciranog razdoblja Hrvatska imati godišnje 1000 useljenika. Na temelju raspoloživih podataka teško je zaključiti da li Hrvatska od 2001. ima pozitivan migracijski saldo. Međutim, držimo da će privremeni boravak jednog broja osoba prvenstveno iz Bosne i Hercegovine koji su zaposleni u građevinskim tvrtkama ili u ugostiteljstvu u Hrvatskoj prerasti u definitivnu imigraciju u Hrvatsku. U tom slučaju opravdano je pretpostaviti da od 2001. godine Hrvatska ima mali pozitivan migracijski saldo. Pretpostavljamo da bi s povoljnijim gospodarskim kretanjima došlo i do useljavanja u Hrvatsku, bilo zbog povrata mlađeg iseljenog stanovništva u Hrvatsku ili zbog imigracije iz drugih zemalja. Prema sve tri varijante projekcije u Hrvatskoj će se i do 2031. nastaviti trend pada ukupnoga broja stanovnika i proces demografskog starenja. Najmanje smanjenje ukupnoga broja stanovnika bilo bi uz imigraciju. Konačno, projekcije demografskih promjena pokazuju da smanjenje ukupnoga broja stanovnika nije linearno već će se pod utjecajem dugogodišnjeg snižavanja broj živorođenih značajno smanjiti te broj i udjel mladih kao i osoba u radnoj dobi, a nasuprot tomu, značajno će porasti broj osoba u dobi iznad 65 godina. Bitno je imati u vidu da se ovdje radi o relativno kratkom projiciranom

razdoblju te hipoteze o fertilitetu relativno malo utječu na kretanje broja stanovnika u radnom kontingentu. Jedino bi se s pretpostavljenim pozitivnim migracijskim saldom kompenzirao dio smanjenja priljeva stanovništva u radni kontingent u razdoblju do 2031. godine.

EKONOMSKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE 1971. – 2001.

Ekonomski aktivno stanovništvo ili radnu snagu čine svi zaposleni kao i nezaposleni koji traže posao. Stoga ekonomski aktivno stanovništvo čini ukupnu ponudu radne snage iz koje se formira kontingent zaposlenih osoba. Brojčana razlika između ekonomski aktivnog i zaposlenog stanovništva daje podatak o iskorištenosti radnih resursa. Zbog različite iskorištenosti radne snage, važan je i podatak o strukturi ekonomski aktivnog stanovništva u poljoprivrednim i nepoljoprivrednim djelatnostima. Veličina ukupnog stanovništva i radnog kontingenta prema dobi i spolu temeljna je demografska determinanta koja određuje obujam ekonomski aktivnog stanovništva. Utjecaj ekonomsko-socijalnih činitelja na obujam ekonomski aktivnog stanovništva izražava se preko specifičnih stopa ekonomske aktivnosti. Za analizu ekonomske aktivnosti posebno je važno utvrditi zakonitosti u odnosima između tempa porasta ukupnog stanovništva, radnog kontingenta i aktivnog stanovništva.

U uvjetima zatvorene populacije, prirodni prirast ukupnog stanovništva određuje i prirodni prirast u radni kontingent, te kontingent aktivnog i zaposlenog stanovništva. Između tempa porasta radnog kontingenta i tempa porasta aktivnog stanovništva nije moguće utvrditi nekakav stalan odnos. Ne samo za zemlje ili neka uža područja na različitim stupnjevima razvoja, već ni za zemlje na približnom ili istom stupnju razvoja. Unutar svakog područja djeluje

Tablica 3.

Ekonomska struktura stanovništva u Hrvatskoj (»u zemlji«) prema popisima stanovništva 1971., 1991. i 2001. godine

Popis	Ukupno	Ekonomski aktivno	Osobe s osobnim prihodom	Uzdržavano
1971.*	4 169 887	1 819 733	365 088	1 985 066
1991.*	4 499 049	2 039 833	748 524	1 710 692
2001.*	4 200 214	1 818 143	1 135 351	1 246 720
STRUKTURA				
1971.	100,0	43,6	8,8	47,6
1991.	100,0	45,3	16,6	38,0
2001.	100,0	43,3	27,0	29,7

Izvor: Popis stanovništva 1971. i Dokumentacija 569., Zavod za statistiku SRH. 1984.; Popis stanovništva 1991. i Dokumentacija 911., Zagreb. 1996.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. /2. izdanje/, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2003. /Podaci publicirani na CD-u/.

Napomena: Radi jednostavnosti analize u tablici nije navedena ekonomska struktura stanovništva za popis 1981. godine jer se između popisa 1971. i 1981. godine nisu dogodile promjene koje bi bile bitne u projiciranju radne snage.

* Ekonomska struktura se odnosi na ukupan broj stanovnika u Hrvatskoj (»u zemlji«), dakle, bez osoba popisanih na privremenom radu u inozemstvu.

mnoštvo posebnosti: ekonomskih, socijalnih, kulturnih, političkih i niz drugih. U projekcijama radne snage bitno je poznavati tendencije u kretanju opće i specifičnih stopa ekonomske aktivnosti, a to se može utvrditi detaljnom analizom svih njezinih komponenata u konkretnim uvjetima jedne zemlje (Wertheimer-Baletić, 1999.:407-481). Projekcije broja i dobne strukture ekonomski aktivnog stanovništva, zahtijevaju poznavanje prošlih karakterističnih demografsko-ekonomskih tendencija. Stoga prije postavljanja hipoteza valja razmotriti osnovne tendencije demografskih i ekonomsko-socijalnih odrednica koje utječu na promjene u kretanju broja ekonomski aktivnog stanovništva kao i odrednice koje će ubuduće utjecati na kretanje broja korisnika mirovina.

Druga polovica 20. stoljeća, a osobito razdoblje od 1991. do 2001. godine, obilježeno je dinamičnim promjenama u ekonomskoj strukturi stanovništva u Hrvatskoj. U zadnjem međupopisnom razdoblju

(1991. - 2001.) smanjen je broj ekonomski aktivnog stanovništva i uzdržavanog stanovništva. Nasuprot tome, zabilježen je vrlo dinamičan, za javni mirovinski sustav zabrinjavajući, porast broja i udjela osoba s osobnim prihodom. Udio osoba s osobnim prihodom porastao je s 8,8 posto u 1971. godini na 27,0 posto u 2001. godini (tablica 3.). Opća stopa ekonomske aktivnosti između 1971. i 2001. godine ostala je gotovo na istoj razini. Istovremeno je stopa aktivnosti muškaraca smanjena s 55,6 na 50,0 posto, a stopa ekonomske aktivnosti žena porasla je s 32,5 na 37,3 posto (tablica 4.). Iza gotovo iste opće stope ekonomske aktivnosti stoje značajne promjene u aktivnosti prema djelatnosti: između 1971. i 2001. godine udio ekonomski aktivnog stanovništva u poljoprivredi, u ukupnom broju ekonomski aktivnog stanovništva, smanjen je s 39,5 na 9,1 posto. Istovremeno je udio poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu smanjen s 29,1 posto u 1971. godini na 5,9 posto u 2001. godini.³ Broj i

³ Vidjeti: Popisi stanovništva 1971. i 1981., Stanovništvo po zajednicama općina i općinama, Dokumentacija 569., Zagreb. 1989.; Popis stanovništva 1991. /Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske/; Domaćinstva

dobni sastav poljoprivrednog stanovništva zabilježen popisom 2001. godine pokazuje da u poljoprivredi nema, kao do kraja 1980-ih, značajnijeg dodatnog izvora ponude radne snage za nepoljoprivredne djelatnosti. Unutar uzdržavanog stanovništva zbivale su se promjene različitog smjera i intenziteta utjecaja. Manji broj mladih djelovao je u smjeru smanjenja, a istodobno je veći obuhvat srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem djelovao u smjeru porasta uzdržavanog stanovništva. Ipak, veći obuhvat srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem nije mogao kompenzirati sve manji prirodni priraštaj. Dugoročno snižavanje nataliteta, smanjenje broja i udjela ekonomski aktivnog u poljoprivredi i u skladu s time veći obuhvat mirovinskim osiguranjem, ulazak u mirovinu brojnijih naraštaja obuhvaćenih mirovinskim osiguranjem, porast ekonomske aktivnosti žena u nepoljoprivrednim djelatnostima i povećani obuhvat socijalnom skrbi glavni su razlozi smanjivanja broja i udjela uzdržavanog stanovništva.

Tablica 4. predočava kretanje specifičnih stopa ekonomske aktivnosti od popisa 1971. do popisa 2001. godine. Pri uspoređivanju specifičnih stopa ekonomske aktivnosti, u spomenutom razdoblju, treba imati u vidu promjene u gospodarskoj strukturi prema djelatnosti. S padom broja ekonomski aktivnih u poljoprivredi snižavaju se specifične stope ekonomske aktivnosti muškaraca, u

svim dobnim skupinama, a posebno u dobnim skupinama do 20 i iznad 55 godina. Međutim, u popisima 1991. i 2001. godine zabilježen je značajan pad specifičnih stopa ekonomske aktivnosti muškaraca iznad 50 godina u nepoljoprivrednim djelatnostima. Takva kretanja u Hrvatskoj valja povezati s nizom međusobno isprepletnih činitelja - dugogodišnja gospodarska kriza, promjena političkog i gospodarskog sustava i propadanje poduzeća s velikim brojem zaposlenih, rat – koji su doprinijeli porastu nezaposlenosti. Jedan od načina kojima se nastojao ublažiti taj problem bio je korištenje različitih i vrlo rastezljivih kriterija za stjecanje mirovinskog statusa. Za ovaj rad bitno je istražiti da li Hrvatska u odnosu na druge europske zemlje ima više ili niže specifične stope ekonomske aktivnosti, i kakve se tendencije u tom pogledu mogu očekivati.

Odgovor se može dobiti usporedbom specifičnih stopa ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj s istima u odabranim europskim zemljama.⁴ Hrvatska 2001. godine ima, u odnosu na prosjek odabranih europskih zemalja, blago (za 3,3 postotna poena) višu specifičnu stopu ekonomske aktivnosti muškaraca u dobnj skupini od 20 do 24 godine. U Hrvatskoj su, u odnosu na prosjek odabranih europskih zemalja, u dobnim skupinama od 30 do 49 godina neznatno niže, a od 50 do 65 godine zamjetnije niže specifične stope ekonomske aktivno-

i poljoprivredna gospodarstva po općinama. Dokumentacija 894., Zagreb 1996.; Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885., Zagreb, 1994.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. /2. izdanje/, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2003. /Podaci publicirani na CD-u/.

⁴ Radi usporedbe, izračunate su prosječne specifične stope ekonomske aktivnosti za muškarce i žene za sedamnaest europskih zemalja: Austrije, Belgije, Bugarske, Češke, Danske, Finske, Francuske, Grčke, Italije, Mađarske, Njemačke, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunjske, Slovačke i Slovenije. Specifične stope ekonomske aktivnosti odnose za na 2004. godinu (International Labour Organisation, 2005., <http://laborsta.ilo.org/>). U istom izvoru (ILO, 2005.) navedene su i specifične stope ekonomske aktivnosti za Republiku Hrvatsku za 2004. godinu koje se zanemarivo razlikuju u odnosu na specifične stope ekonomske aktivnosti dobivene u Popisu stanovništva 2001. godine. Iako su, dakle, za Hrvatsku u tablici 4. izračunate specifične stope ekonomske aktivnosti prema popisu za 2001., a prosjek odabranih europskih zemalja izračunat prema podacima za 2004. godinu, moguća je valjana usporedivost.

Tablica 4.
Specifične stope ekonomske aktivnosti stanovništva Republike Hrvatske prema popisima 1971., 1991. i 2001.

Dobna skupina	Specifične stope ekonomske aktivnosti (u %)								
	1971.			1991.			2001.		
	Svega	Muških	Žena	Svega	Muških	Žena	Svega	Muških	Žena
10 – 14	1,7	1,4	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
15 – 19	35,4	37,6	33,1	20,0	22,2	17,6	18,3	19,4	17,1
20 – 24	71,0	80,9	60,3	70,8	76,9	64,4	65,5	69,8	61,0
25 – 29	79,9	94,3	66,3	86,1	92,8	79,3	84,9	89,8	79,9
30 – 34	77,9	97,4	59,5	89,9	96,7	82,9	87,4	93,6	81,2
35 – 39	76,2	97,1	56,5	88,9	96,4	81,0	87,0	93,0	81,1
40 – 44	71,5	93,3	51,8	85,7	95,1	76,4	84,9	90,7	79,1
45 – 49	61,5	83,9	45,2	78,7	92,2	66,0	79,5	87,2	71,8
50 – 54	56,3	80,1	38,6	62,1	84,5	41,5	65,5	80,9	50,4
55 – 59	46,1	68,5	28,8	38,5	57,9	21,3	37,1	55,1	21,0
60 – 64	38,0	56,5	23,4	19,6	27,4	13,2	15,0	22,2	8,8
65 – 69	33,4	51,3	19,7	13,0	17,6	10,3	7,0	8,9	5,5
70 i više	22,3	40,3	11,4	8,5	14,0	5,5	5,8	8,2	4,5
Ukupno	43,6	55,6	32,8	45,3	53,9	37,4	44,0	50,8	37,7

Izvor: Isti kao i za tablicu 3.

Napomena: Specifične stope ekonomske aktivnosti za popise 1971. i 1991. godine odnose se na stanovništvo u Hrvatskoj (»u zemlji«), a za popis 2001. godine i s osobama popisanim u inozemstvu. Na temelju dosada objavljenih rezultata popisa 2001. moguće je utvrditi ukupan broj ekonomski aktivnih u inozemstvu ali ne i dobni sastav ekonomski aktivnog stanovništva Republike Hrvatske u inozemstvu.

sti (u dobnoj skupini od 55 do 59 godina za 11,6 postotnih poena niža je specifična stopa ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj u odnosu na prosjek odabranih europskih zemalja). Između Hrvatske i odabranih zemalja razlike su naglašenije u specifičnim stopama ekonomske aktivnosti žena. Hrvatska ima u dobnoj skupini od 20 do 24 godine za 4,6, u dobnoj skupini od 25 do 29 za 5,0, a u dobnoj skupini od 30 do 34 godine za 2,6 postotnih poena više specifične stope ekonomske aktivnosti. Poznato je kako u Hrvatskoj postoji diskriminacija u zapošljavanju žena (Kerovec, 2003.). Ako to povežemo s činjenicom da su u Hrvatskoj, u odnosu na prosjek europskih zemalja, više stope ekonomske aktivnosti žena u središnjem reproduktivnom razdoblju onda je to i dio objašnjenja za osjetno

manje stope bračnosti i opadanje fertiliteta u spomenutim dobnim skupinama u Hrvatskoj od početka 1990-ih. Učinkovitijom zakonskom regulativom u sprječavanju diskriminacije u zapošljavanju žena s malom djecom i boljom infrastrukturom za pomoć zaposlenoj majci s djecom, može se očekivati porast stope bračnosti i blagi porast stope ekonomske aktivnosti žena u dobnim skupinama do 35 godina. Porast stope aktivnosti žena valja očekivati i u dobnim skupinama iznad 45 godina. Naime, za razliku od dobnih skupina od 20 do 34 godine u kojima Hrvatska ima iznadprosječne stope ekonomske aktivnosti žena, u dobnim skupinama iznad 45 godina Hrvatska ima značajno ispodprosječne stope ekonomske aktivnosti žena. Isto tako u odnosu na prosjek odabranih europskih

zemalja, Hrvatska ima u dobnoj skupini od 45 do 49 godina za 7,1, u dobnoj skupini od 50 do 54 godine za 19,8, u dobnoj skupini od 55 do 59 godine za 22,3 i u dobnoj skupini od 60 do 64 godine za 9,5 postotnih poena niže specifične stope ekonomske aktivnosti žena. Kako je poznato, na kretanje ekonomske aktivnosti žena temeljni utjecaj imaju ekonomsko-socijalni činitelji između kojih je najvažnija granska struktura privrede koja povećava potražnju za ženskom radnom snagom u nepoljoprivrednim djelatnostima (Wertheimer-Baletić, 1978.:183). Niže specifične stope ekonomske aktivnosti žena u spomenutim dobnim skupinama jednim dijelom mogu se protumačiti umirovljenjem, a drugim dijelom nižim specifičnim stopama ekonomske aktivnosti deagrarizirane nekvalificirane radne snage. Jedan od razloga ubrzanog porasta broja umirovljenika je i snižavanje specifičnih stopa ekonomske aktivnosti u dobnim skupinama iznad 50 godina.

Sve do početka 1980-ih mali obuhvat mirovinskim osiguranjem u proteklom razdoblju i rast zaposlenosti u nepoljoprivredi osiguravali su povoljan odnos između broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika. U Hrvatskoj je od 1954. do 1961. godine na 5 aktivnih osiguranika dolazio 1 umirovljenik (Družić, 1989.). Najsporniji porast broja umirovljenika zabilježen je između 1971. i 1981. godine. Više je čimbenika doprinijelo usporavanju porasta umirovljeničke populacije. Zapošljavanjem u inozemstvu u 1960-im osjetno je smanjen pritisak na tržište radne snage, a nakon pada sredinom 1960-ih, početkom 1970-ih raste broj zaposlenih. Uz navedeno, sporijem je porastu umirovljeničke populacije doprinio i ulazak u umirovljeničku dob malobrojnijih naraštaja rođenih u vrijeme Prvog svjetskog rata koji su ujedno i najviše stradali za Drugoga svjetskog rata. Valja imati u vidu i to da je od 1973. godine mirovinsko-invalidsko osiguranje vojnih osoba izdvojeno iz sustava. No, značajan je broj umirovljenika

stjecao prava na temelju boračkog osiguranja (borci NOR-a) što je utjecalo na rast umirovljeničke populacije. Još od privredne reforme 1965. godine česta je pojava odlaska u mirovinu po posebnim uvjetima.

Uvjeti za umirovljenje stjecani su na temelju mirovinskog staža koji je obuhvaćao staž osiguranja i poseban staž. U poseban staž ulazila su razdoblja koja osoba stvarno nije provela u mirovinskom i invalidskom osiguranju, ali je zakonom ili drugim propisom izričito određeno da se uračunavaju u mirovinski staž i tako su stečena prava iz mirovinsko-invalidskog osiguranja. Broj invalidskih umirovljenika osjetno je rastao u godinama gospodarskih kriza i porasta nezaposlenosti. U strukturi umirovljenika najviše je bilo invalidskih zbog velikog udjela poljoprivrednog stanovništva, koje nije bilo uključeno u sustav mirovinskog osiguranja, i malog obuhvata mirovinskim osiguranjem u proteklom razdoblju. Slanje u invalidsku mirovinu i olakšavanje odlaska u prijevremenu mirovinu često je bio jedan načina rješavanja nezaposlenosti, jer je sve do 1979. godine udio invalidskih umirovljenika veći od starosnih. Nakon usporavanja u prethodnom desetljeću od 1980-ih i dalje slijedi ubrzani porast umirovljeničke populacije. Od tada postupno stječu uvjete za mirovinu naraštaji s većim obuhvatom mirovinskim osiguranjem.

Kako u pogledu kretanja broja aktivnih osiguranika tako i u pogledu kretanja broja korisnika mirovina prijelomnica je 1988. godina (tablica 5.). U Hrvatskoj je tada zabilježen najveći broj aktivnih osiguranika, a od tada njihov broj, sa zanemarivim kolebanjima, pada sve do 2001. godine. U tom je razdoblju (1988.-2001.) broj aktivnih osiguranika smanjen za 31,0 posto. Takva kretanja valja povezati ne samo s preobrazbom političkog i gospodarskog sustava već i s Domovinskim ratom, razaranjem gospodarskih kapaciteta, okupacijom gotovo četvrtine Hrvatske i zauzimanjem niza gospodarskih aktivnosti

Tablica 5.
Kretanje broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika od 1980. do 2004. godine

Godina	Aktivni osiguranici			Korisnici mirovina			Broj aktivnih osiguranika na jednogumirovljenika
	Broj	Indeks 1980.=100,0	Indeks 1988.=100,0	Broj	Indeks 1980.=100,0	Indeks 1988.=100,0	
1980.	1 816 191	100,0		449 080	100,0		4,04
1981.	1 849 489	101,8		458 134	102,0		4,04
1982.	1 822 573	100,4		468 966	104,4		3,89
1983.	1 857 033	102,2		485 044	108,0		3,83
1984.	1 891 226	104,1		504 084	112,2		3,75
1985.	1 931 254	106,3		524 154	116,7		3,68
1986.	1 992 768	109,7		545 241	121,4		3,65
1987.	2 027 180	111,6		565 123	125,8		3,59
1988.	2 032 016	111,9	100,0	585 170	130,3	100,0	3,47
1989.	2 031 512	111,9	100,0	612 572	136,4	104,7	3,32
1990.	1 968 737	108,4	96,9	655 788	146,0	112,1	3,00
1991.	1 839 265	101,3	90,5	719 868	160,3	123,0	2,56
1992.	1 724 792	95,0	84,9	774 945	172,6	132,4	2,23
1993.	1 698 138	93,5	83,6	794 811	177,0	135,8	2,14
1994.	1 621 901	89,3	79,8	825 121	183,7	141,0	1,97
1994.	1 567 981	86,3	77,2	865 769	192,8	148,0	1,81
1996.	1 478 975	81,4	72,8	888 738	197,9	151,9	1,66
1997.	1 468 938	80,9	72,3	925 520	206,1	158,2	1,59
1998.	1 471 509	81,0	72,4	955 352	212,7	163,3	1,54
1999.	1 406 091	77,4	69,2	1 017 801	226,6	173,9	1,38
2000.	1 380 510	76,0	67,9	1 018 504	226,8	174,1	1,36
2001.	1 402 102	77,2	69,0	1 032 120	229,8	176,4	1,36
2002.	1 421 981	78,3	70,0	1 042 192	232,1	178,1	1,36
2003.	1 443 995	79,5	71,1	1 054 549	234,8	180,2	1,37
2004.	1 489 763	82,0	73,3	1 060 469	236,1	181,2	1,40

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. Izvješće o radu zavoda 2001., Zagreb, 2001., str. 8.; Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. br. 3/2005., Zagreb. 2005.

na slobodnim prostorima zbog rata.⁵ Vrlo dinamičan pad broja aktivnih osiguranika istovremeno prati i vrlo dinamičan rast broja umirovljenika. Od 1988. do 2001.

godine porastao je broj umirovljenika s 585 170 na 1 032 120 ili za 76,4 posto.⁶ Rastom broja umirovljenika ističu se dva razdoblja: 1990.-1992. i 1998.-1999. godi-

⁵ Okupacijom hrvatskog državnog teritorija koja počinje već od kolovoza 1990. izvan hrvatske vlasti našla se strateški važna gospodarska infrastruktura koja je zaustavila gospodarske tijekomove i na slobodnom teritoriju. Na okupiranim dijelovima državnog teritorija, do početka Domovinskog rata, živjelo je 11,2 posto od ukupnog stanovništva (1991.), nalazilo se oko 11 posto stanova, 21,1 posto poljoprivrednog zemljišta i 8,8 posto zaposlenih. Na istom teritoriju 1990. godine ostvareno je 8,8 posto društvenog proizvoda i bilo je 11,1 posto od ukupnog broja zaposlenih u industriji. (Vlada Republike Hrvatske, 1999.:18)

⁶ Prema pregledu broja korisnika mirovina za veljaču 2002. u Hrvatskoj su u tri fonda mirovinskog osiguranja bila 985 027 umirovljenika: starosna 535 319 ili 54,3 posto, invalidska 234 769 ili 23,8 posto i obiteljska 214 939 ili 21,8 posto. Ovome treba dodati još 10 364 korisnika hrvatskih mirovina koji prebivaju u inozemstvu (osim država bivše SFRJ) i 4 832 korisnika hrvatskih mirovina u republikama bivše SFRJ. Na temelju iznesenih

ne. Kako je od 1988. do 2000. godine neprekinuto padao broj aktivnih osiguranika, a rastao broj umirovljenika, pogoršavao se i odnos između broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika (vidjeti tablicu 5.). S političkim i gospodarskim promjenama od 1990. godine propadala su poduzeća s velikim brojem zaposlenih – osobito orijentirana na jugoslavensko i istočnoeuropsko tržište. Općenito teška gospodarska i socijalna situacija bila je naglašenija u Dalmaciji i Slavoniji. Složene gospodarske i političke prilike – naslijeđene i novonastale povezane s ratnom agresijom na Hrvatsku i neučinkovitom privatizacijom društvenog sektora gospodarstva – nalagale su primjenu mjera ekonomske politike koje bi održale socijalni mir. Narasla se nezaposlenost u politički vrlo osjetljivom vremenu nastojala ublažiti brzo djelujućom mjerom, tj. institutom dokupa staža – tako se i u ovim prilikama teret nezaposlenosti i održavanja socijalnog mira prebacivao na teret mirovinskih fondova. Naime, ako usporedimo 1981. i 1993. godinu prema udjelu starosnih i invalidskih mirovina, zapažamo da je 1993. godine manji udio invalidskih mirovina u dobi iznad 55 godina nego 1981. godine. Razlog tome nije manji broj inva-

lidskih mirovina, a niti usporavanje tempa porasta odlazaka u invalidsku mirovinu već primjena instituta dokupa staža koji se koristio između 1990. i 1995. Osobe koje su dokupile staž stjecale su pravo korisnika starosne mirovine. Između 1990. i 1995. radni staž dokupilo je oko 57 000 osoba s prosječnom dobi od 51 godinu. Dokupom staža izgubljeni su potencijalno značajni radni resursi, a dodatno opterećen mirovinski fond. Broj korisnika invalidskih mirovina u 1990-im progresivno je porastao i onda kada izoliramo utjecaj Domovinskog rata na porast broja korisnika invalidskih mirovina. Struktura korisnika invalidske mirovine prema uzrocima invalidnosti pokazuje: najveći je broj korisnika invalidske mirovine stekao invalidnost zbog duševnih poremećaja, bolesti cirkulacijskog sustava, te manje zbog mišićnog i koštanog sustava i povezanog tkiva (Statistički bilten mirovinskog i invalidskog osiguranja 1994., br. 3. Zagreb 1995.). Invalidnost zbog duševnih poremećaja premoćno je na prvom mjestu. Taj je uzrok invalidnosti i prije Domovinskog rata na prvom mjestu. U Hrvatskoj je sredinom 1990-ih prosječna dob osiguranika prilikom odlaska u mirovinu iznosila 54 godine.⁷ Tako se u našoj zemlji uko-

podataka proizlazi da je u veljači 2002. godine na osnovu Zakona o mirovinskom osiguranju na teret hrvatskih mirovinskih fondova primalo 1 000 223 osoba mirovinu. Ali to nije konačan broj jer ovome broju treba dodati umirovljenike Hrvatske vojske i hrvatskih branitelja. Isto tako u veljači 2002. Hrvatska je vojska imala 4 270 umirovljenika: 1 426 ili 33,4 posto starosnih, 1 934 ili 45,3 posto invalidskih i 910 ili 21,3 posto obiteljskih. Od 29 312 umirovljenih hrvatskih branitelja njih 17 548 ili 59,9 posto prima invalidsku a 11 764 ili 40,1 posto obiteljsku mirovinu. Prema tome, u veljači 2002. Hrvatska je imala 1 033 805 korisnika mirovine (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje – središnja služba, ožujak 2002.).

⁷ Osobe koje su 1997. godine ostvarile pravo na starosnu mirovinu imale su u prosjeku 57 godina (muškarci 58 godina, žene 54 godine), osobe koje su iste godine prvi put ostvarili pravo na invalidsku mirovinu imale su prosječno 48 godina (muškarci prosječno 49, žene 46 godina) i osobe koje su 1997. godine otišle u prijevremenu mirovinu imale su prosječno 52 godine. Podaci se odnose na kraj 1997. godine, a obuhvaćaju korisnike mirovina u sva tri fonda mirovinskog osiguranja. U analiziranoj umirovljeničkoj populaciji od 866 059 umirovljenika njih 472 628 ili 54,6 posto jesu starosni umirovljenici. Od ukupnog broja starosnih umirovljenika 254 864 ili 53,9 posto su muškarci a 217 764 ili 46,1 posto su žene. Zanimljiv je podatak prema kojem je od ukupnoga broja muškaraca koji su krajem 1997. bili u starosnoj mirovini njih je 40,11 posto bilo u dobi do 64 godine – pri tome je 10,6 posto bilo u dobi između 55 i 59 godina a 27,6 posto u dobi između 60 i 64 godine. Žene korisnice starosne mirovine imaju u odnosu na muškarce stariji dobni sastav. Prosječna je dob starosnih umirovljenika krajem 1997. bila 66 godina. Prosječna je dob žena korisnica invalidske mirovine bilo oko 62 godine. Teško je izračunati sasvim preciznu prosječnu dob svih umirovljenika, ali posredni račun pokazuje da se prosječna dob umirovljenika u Hrvatskoj na kraju 1997. kretala oko 64 godine (Jergović i Puljiz; 1998.).

Tablica 6.

Ekonomska struktura stanovništva Republike Hrvatske, s osobama koje su popisane u inozemstvu i uključene u ukupan broj stanovnika, prema popisu stanovništva 2001.

Dobna skupina	Ukupno stanovništvo			Ekonomski aktivno			Ekonomski neaktivno					
	Svega	Muškarci	Žene	Svega	Muškarci	Žene	Ukupno			Od neaktivnog umirovljenici		
							Svega	Muškarci	Žene	Svega	Muškarci	Žene
0-4	237 522	121 718	115 804	0	0	0	237 522	121 718	115 804	0	0	0
5-9	248 528	127 274	121 254	0	0	0	248 528	127 274	121 254	0	0	0
10-14	268 584	137 175	131 409	0	0	0	268 584	137 175	131 409	0	0	0
15-19	298 606	152 676	145 930	54 505	29 555	24 950	243 776	122 927	120 849	78	43	35
20-24	305 631	155 739	149 892	200 104	108 690	91 414	104 940	46 743	58 197	323	216	107
25-29	294 497	148 666	145 831	249 934	133 438	116 496	44 035	14 958	29 077	2 259	1 824	435
30-34	295 431	147 920	147 511	258 224	138 445	119 779	36 774	9 199	27 575	6 254	4 896	1 358
35-39	317 273	158 506	158 767	276 062	147 380	128 682	40 733	10 856	29 877	10 178	7 130	3 048
40-44	333 403	166 499	166 904	283 127	151 089	132 038	49 803	15 139	34 664	18 931	11 380	7 551
45-49	333 576	168 290	165 286	265 333	146 675	118 658	67 695	21 308	46 387	33 235	17 228	16 007
50-54	299 773	148 224	151 549	196 388	119 955	76 433	102 840	27 941	74 899	67 877	23 835	44 042
55-59	229 775	108 673	121 102	85 282	59 830	25 452	144 135	48 623	95 512	115 407	44 957	70 450
60-64	262 016	120 667	141 349	39 228	26 791	12 437	222 493	93 705	128 788	184 814	89 817	94 997
65-69	252 947	110 459	142 488	17 604	9 833	7 771	235 153	100 528	134 625	197 250	97 222	100 028
70-74	203 885	81 884	122 001	11 646	5 841	5 805	192 070	75 973	116 097	154 456	73 036	81 420
75-79	137 201	44 149	93 052	5 842	2 760	3 082	131 233	41 354	89 879	101 275	38 718	62 557
80-84	56 954	17 040	39 914	1 461	764	697	55 428	16 253	39 175	41 521	14 544	26 977
85-89	30 833	8 682	22 151	395	240	155	30 417	8 442	21 975	22 151	7 163	14 988
90-94	10 265	2 571	7 694	69	43	26	10 180	2 523	7 657	6 952	2 010	4 942
95 +	1 455	323	1 132	3	2	1	1 452	321	1 131	914	237	677
Nepo.	19 305	8 765	10 540	7 412	3 806	3 606	7 863	2 932	4 931	2 925	1 081	1 844
Ukup.	4 437 460	2 135 900	2 301 560	1 952 619	1 085 137	867 482	2 475 654	1 045 892	1 429 762	966 800	435 337	531 463

Struktura (u %)

Dob	Ukupno stanovništvo			Ekonomski aktivno			Ekonomski neaktivno					
	Svega	Muškarci	Žene	Svega	Muškarci	Žene	Ukupno			Umirovljenici		
							Svega	Muškarci	Žene	Svega	Muškarci	Žene
0-4	5,4	5,7	5,0	0,0	0,0	0,0	9,6	11,6	8,1	0,0	0,0	0,0
5-9	5,6	6,0	5,3	0,0	0,0	0,0	10,0	12,2	8,5	0,0	0,0	0,0
10-14	6,1	6,4	5,7	0,0	0,0	0,0	10,8	13,1	9,2	0,0	0,0	0,0
15-19	6,7	7,1	6,3	2,8	2,7	2,9	9,8	11,8	8,5	0,0	0,0	0,0
20-24	6,9	7,3	6,5	10,2	10,0	10,5	4,2	4,5	4,1	0,0	0,0	0,0
25-29	6,6	7,0	6,3	12,8	12,3	13,4	1,8	1,4	2,0	0,2	0,4	0,1
30-34	6,7	6,9	6,4	13,2	12,8	13,8	1,5	0,9	1,9	0,6	1,1	0,3
35-39	7,1	7,4	6,9	14,1	13,6	14,8	1,6	1,0	2,1	1,1	1,6	0,6
40-44	7,5	7,8	7,3	14,5	13,9	15,2	2,0	1,4	2,4	2,0	2,6	1,4
45-49	7,5	7,9	7,2	13,6	13,5	13,7	2,7	2,0	3,2	3,4	4,0	3,0
50-54	6,8	6,9	6,6	10,1	11,1	8,8	4,2	2,7	5,2	7,0	5,5	8,3
55-59	5,2	5,1	5,3	4,0	5,5	2,9	5,8	4,6	6,7	11,9	10,3	13,3
60-64	5,9	5,6	6,1	2,0	2,5	1,4	9,0	9,0	9,0	19,1	20,6	17,9
65-69	5,7	5,2	6,2	0,9	0,9	0,9	9,5	9,6	9,4	20,4	22,3	18,8
70-74	4,6	3,8	5,3	0,6	0,5	0,7	7,8	7,3	8,1	16,0	16,8	15,3
75-79	3,1	2,1	4,0	0,3	0,3	0,4	5,3	4,0	6,3	10,5	8,9	11,8
80-84	1,3	0,8	1,7	0,1	0,1	0,1	2,2	1,6	2,7	4,3	3,3	5,1
85-89	0,7	0,4	1,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,8	1,5	2,3	1,6	2,8
90-94	0,2	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,5	0,7	0,5	0,9
95 +	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Nepo.	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
Ukup.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001. /2. izdanje/, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2003. /Podaci publicirani na CD-u/

Napomena: Prema dosada objavljenim rezultatima popisa 2001. godine ekonomska struktura raspoloživa je s popisanim hrvatskim državljanima u inozemstvu, što znači da su uključene ekonomski aktivne osobe u inozemstvu. Za potrebe projekcije urađena je procjena broja i sastava ekonomski aktivnog stanovništva u inozemstvu na temelju strukture aktivnih osiguranika i strukture nezaposlenih osoba.

rijenio institut ranog umirovljenja (Puljiz, 2005.:103). I u Europi se zbog visoke nezaposlenosti 1980-ih i 1990-ih godina veoma proširila praksa ranog umirovljenja, uglavnom u pedesetim godinama umirovljenikova života. Upravo to pokazuje tablica 6. u kojoj je predloženi dobní sastav ekonomski aktivnih i umirovljenika. Ekonomska struktura stanovništva u spomenutoj tablici odnosi se na *de jure* stanovništvo, što znači s osobama popisanim u inozemstvu koje su uključene u ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske.

Iako se ekonomski sastav stanovništva za popis 2001. odnosi na *de jure* stanovništvo dobní sastav umirovljenika dobiven u popisu 2001., i dobní sastav umirovljenika, u vrijeme popisa stanovništva, prema dokumentaciji Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, zanemarivo se razlikuju. Ovo navodi na zaključak da je u inozemstvu popisan zanemarivo mali broj umirovljenika koji su uključeni u ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske. Navedena podudarnost ima analitičku vrijednost jer relativni odnosi u ekonomskoj strukturi stanovništva iz popisa 2001., iako se odnose na *de jure* stanovništvo, daju dobru početnu osnovicu u projiciranju kretanja broja umirovljenika i aktivnih osiguranika tj. ekonomski aktivnog stanovništva koji uplaćuje doprinose mirovinskog osiguranja.⁸

PROJEKCIJA BROJA AKTIVNIH OSIGURANIKA I BROJA UMIROVLJENIKA ZA 2011., 2021. I 2031. GODINU

U projiciranju kretanja broja ekonomski aktivnog i umirovljeničkog stanovništva polazimo od dobní-spolnog sastava stanovništva u Hrvatskoj. Hrvatski državljani zaposleni kod stranih poslodavaca u inozemstvu ondje uplaćuju doprinose i ondje ih velika većina stječe uvjete za mirovinu. Stoga se u ovom slučaju ne mogu izjednačiti sa zaposlenima u Hrvatskoj. Jedan broj hrvatskih državljana zaposlenih u inozemstvu treba uključiti u projicirano kretanje broja umirovljeničke populacije jer će participirati, razmjernim dijelom prema godinama staža, kao korisnici mirovina u Hrvatskoj. Ovo ne opravdava uključivanje u projekciju svih popisanih u inozemstvu. Prema tome, navedene činjenice pokazuju da u projiciranju ukupnoga broja stanovnika, broja aktivnih osiguranika i broja umirovljenika, treba početi od *de facto* stanovništva ili stanovništva popisanog 2001. godine u Hrvatskoj. U povoljnijim gospodarskim uvjetima moguć je povratak dijela zaposlenih u inozemstvu i nastavljanje ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj. Zato će jedna varijanta projekcije ukupnoga broja stanovnika pretpostaviti pozitivan migracijski saldo koji može nastati, uz ostalo,

⁸ Aktivni su osiguranici osobe osigurane prema propisima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja. Aktivni su osiguranici: zaposleni u poduzećima kod poslodavaca i s njima izjednačene osobe; osobe koje su izabrane ili imenovane na stalne dužnosti u određenim tijelima državne vlasti; osobe koje se nakon završenog školovanja nalaze na praktičnom radu radi osposobljavanja za određeno zanimanje; državljani Republike Hrvatske koji su u Republici Hrvatskoj zaposleni kod stranih poduzeća, stranih diplomatskih, konzularnih i drugih međunarodnih predstavništava ili u osobnoj službi stranih državljana, strani državljani i osobe bez državljanstva koji su zaposleni na području Republike Hrvatske, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno; članovi poljoprivrednih, zanatskih i ribarskih udruga, ako im je to glavno ili jedino zanimanje, osobe koje samostalno u obliku zanimanja obavljaju profesionalnu djelatnost; nezaposlene osobe kojima je zaposlenje prestalo zbog prestanka rada poduzeća, odnosno poslodavca; osobe osigurane u određenim okolnostima. Aktivni osiguranik, individualni poljoprivrednik je osoba kojoj je poljoprivredna djelatnost glavno zanimanje i na temelju kojega je osigurana. Aktivni osiguranik, samostalni privrednik (obrtnik) je osoba koja samostalno obavlja djelatnost osobnim radom. (Statistički ljetopis 1997.:467).

i zbog povratka u Hrvatsku jednog dijela hrvatske ekonomske emigracije ili njihove djece. U prvom dijelu rada, na temelju dobno-spolnog sastava stanovništva u Hrvatskoj utvrđenog u Popisu stanovništva 2001. godine i postavljenih hipoteza o kretanju fertiliteta, mortaliteta i migracije, projiciran je broj i dobno-spolni sastav stanovništva za 2011., 2021. i 2031. godinu u tri varijante (A, B, C). Bitno je istaknuti da su za svaku od varijanti projekcija ukupnoga broja stanovnika - za varijantu A u tablici 7., za varijantu B u tablici 8. i za varijantu C u tablici 9. - dane četiri varijante (1., 2., 3. i 4.) projekcije broja aktivnih osiguranika i korisnika mirovina za 2011., 2021 i 2031. godinu. U tri je varijante projekcija (1., 2. i 3.) projicirani broj potencijalnih aktivnih osiguranika izjednačen s ekonomski aktivnim stanovništvom prema koncepciji radna snaga, što znači da je ekonomski aktivno stanovništvo jednako zaposlenom, tj. aktivnim osiguranicima. Naravno da je ova pretpostavka nerealna jer će uvijek biti nezaposlenih, ali držimo da bi se sadašnja stopa nezaposlenosti svela na nisku razinu na čemu se temelje postavljene hipoteze. U tom je slučaju u prve tri varijante projekcije (1., 2., 3.) postavljena hipoteza prema kojoj je broj ekonomski aktivnog stanovništva jednak broju aktivnih osiguranika. U prvoj varijanti projiciranog broja potencijalnih aktivnih osiguranika, ili broja ekonomski aktivnih osoba prema definiciji radna snaga, usvojena je hipoteza da će stopa ekonomske aktivnosti radnog kontingenta biti 67%. Ovu hipotezu temeljimo na dugoročnim promjenama stope ekonomske aktivnosti radnog kontingenta, pri čemu se pošlo od stanja utvrđenog popisom 2001. i na očekivanim promjenama koje će uslijediti u ekonomskoj strukturi. Očekivane su promjene utemeljene na istovrsnim projiciranim tendencijama u

europskim državama (usporedi: Kotowska, 2003.). U drugoj i trećoj varijanti projekcija potencijalnih aktivnih osiguranika, usvojena je hipoteza da će udio potencijalnih aktivnih osiguranika, tj. ekonomski aktivnih osoba, u radnom kontingentu (16-64 godine) biti 64 posto. Potonja se hipoteza isto tako temelji na jednoj varijanti očekivanih promjena u ekonomskoj aktivnosti u europskim državama. U četvrtoj, najnepovoljnijoj varijanti, nije projicirano ekonomski aktivno stanovništvo već broj aktivnih osiguranika. Ova varijanta pokazuje koliko bi bilo aktivnih osiguranika pod uvjetom da je njihov udjel u radnom kontingentu (15-64 godine) 50,4 posto. U Hrvatskoj je spomenuti udio aktivnih osiguranika u radnom kontingentu zabilježen 2001. godine, što znači da je do 2031. godine projicirano kretanje broja aktivnih osiguranika uz visoku stopu nezaposlenosti. Ova bi varijanta vrijedila u slučaju jačih gospodarskih poremećaja ili gospodarskih kretanja koja ne bi osiguravala rast zaposlenosti. Prema tome, u projiciranom razdoblju u jednoj varijanti projekcije postavljamo hipotezu o nepovoljnim gospodarskim i društvenim kretanjima i visokoj stopi nezaposlenosti. U svim preostalim varijantama projekcija ekonomski aktivnog stanovništva i korisnika mirovina pretpostavljeni su normalni društveni i politički uvjeti te porast zaposlenosti i gospodarski napredak.

Prvo ćemo objasniti hipoteze o budućem kretanju broja ekonomski aktivnog stanovništva prema definiciji radna snaga. U svim varijantama o budućem kretanju broja ekonomski aktivnog stanovništva i broja umirovljenika pretpostavili smo, na temelju propisa koji reguliraju mirovinski sustav i primjenjuju se od 1. siječnja 1999. značajno manji udio umirovljenika iz radnog kontingenta u ukupnom broju umirovljenika.⁹ Naime, prema podacima

⁹ Vidjeti: Zakon o mirovinskom osiguranju – Narodne novine, br. 102/98.

Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje iz prosinca 2001. godine od ukupnoga broja osoba u dobi radnog kontingenta te godine, njih 16,6 posto bilo je u mirovini. Novim zakonskim odredbama uvedeni su stroži uvjeti za ostvarivanje invalidske mirovine, te postupni prijelaz na nove uvjete kojima se povećava dobna granica za starosnu i prijevremenu mirovinu, a ujedno je i prošireno obračunsko razdoblje za utvrđivanje visine mirovine. To je jedan od razloga stabilizacije broja umirovljenika od 2001. godine. Neosporno je da će broj aktivnih osiguranika i broj umirovljenika ovisiti o gospodarskim kretanjima. S jačim gospodarskim rastom, padom stope nezaposlenosti i porastom plaća, realno je pretpostaviti da će se u prijelaznom razdoblju do 2008. godine manji broj potencijalnih umirovljenika odlučiti na odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu, iako ispunjava zakonske uvjete. Gospodarska kriza potiče odlazak u mirovinu, a s dinamičnijim gospodarskim rastom rast će broj aktivnih osiguranika i, suprotno tome, smanjivat će se priljev korisnika prijevremenih starosnih mirovina. To potvrđuje podatak prema kojem je od ukupnoga broja korisnika mirovina u veljači 2002. godine njih 44,1 posto bilo mlađe od 65 godina. U takvim uvjetima nije zanemariv broj umirovljenika koji se radi stjecanja dodatnih prihoda bave »sivom ekonomijom« i na taj način dodatno povećavaju stopu nezaposlenosti. Pri postavljanju hipoteze o kretanju broja ekonomski aktivnih osoba, tj. ukupne ponude na tržištu rada, držimo da će se zbog povećanog obuhvata srednjoškolskim a osobito visokoškolskim obrazovanjem smanjiti ekonomska aktivnost stanovništva u dobi do 23 godine života. Istovremeno će se to nadkompenzirati porastom specifičnih stopa ekonomske aktivnosti muškaraca i žena u dobi iznad 50 godina života.

Kako je istaknuto, jedan od činitelja porasta aktivnosti u dobi iznad 50 godina života su restriktivniji uvjeti za odlazak u

invalidsku i prijevremenu mirovinu. Općim porastom plaća povećava se ponuda radne snage na tržištu rada iz svih dobnih skupina onih koji se pri niskim plaćama ne nude na tržištu rada.

Tablica 7.

Projicirani broj aktivnih osiguranika i broj umirovljenika u 2011., 2021. i 2031. godini (Projekcija stanovništva - varijanta A)

Godina	Projicirani broj potencijalnih aktivnih osiguranika*	Projicirani broj korisnika mirovina	Projicirani broj aktivnih osiguranika na jednog umirovljenika
VARIJANTA 1*			
2011.	1 841 070	1 070 000	1,72
2021.	1 721 163	1 040 000	1,65
2031.	1 559 437	1 000 000	1,56
VARIJANTA 2*			
2011.	1 758 634	1 070 000	1,64
2021.	1 644 096	1 040 000	1,58
2031.	1 489 611	1 000 000	1,49
VARIJANTA 3*			
2011.	1 758 634	1 100 000	1,60
2021.	1 644 096	1 060 000	1,55
2031.	1 489 611	1 010 000	1,47
VARIJANTA 4**			
2011.	1 384 925	1 070 000	1,29
2021.	1 294 725	1 040 000	1,24
2031.	1 173 069	1 000 000	1,17

Tablica 8.

Projicirani broj aktivnih osiguranika i broj umirovljenika u 2011., 2021. i 2031. godini (Projekcija stanovništva - varijanta B)

Godina	Projicirani broj potencijalnih aktivnih osiguranika*	Projicirani broj korisnika mirovina	Projicirani broj aktivnih osiguranika na jednog umirovljenika
VARIJANTA 1*			
2011.	1 852 862	1 070 000	1,73
2021.	1 760 579	1 040 000	1,69
2031.	1 634 675	1 000 000	1,63
VARIJANTA 2*			
2011.	1 769 898	1 070 000	1,65
2021.	1 681 747	1 040 000	1,62
2031.	1 561 480	1 000 000	1,56
VARIJANTA 3*			
2011.	1 769 898	1 100 000	1,61
2021.	1 681 747	1 060 000	1,59
2031.	1 561 480	1 010 000	1,55
VARIJANTA 4**			
2011.	1 393 795	1 070 000	1,30
2021.	1 324 376	1 040 000	1,27
2031.	1 229 666	1 000 000	1,23

Tablica 9.
*Projicirani broj aktivnih osiguranika i broj umirovljenika u 2011., 2021. i 2031. godini
 (Projekcija stanovništva - varijanta C)*

Godina	Projicirani broj potencijalnih aktivnih osiguranika*	Projicirani broj korisnika mirovina	Projicirani broj aktivnih osiguranika na jednog umirovljenika
VARIJANTA 1*			
2011.	1 841 070	1 070 000	1,72
2021.	1 724 812	1 040 000	1,66
2031.	1 591 052	1 000 000	1,59
VARIJANTA 2*			
2011.	1 758 634	1 070 000	1,64
2021.	1 647 581	1 040 000	1,58
2031.	1 519 811	1 000 000	1,52
VARIJANTA 3*			
2011.	1 769 898	1 100 000	1,61
2021.	1 681 747	1 060 000	1,59
2031.	1 561 480	1 010 000	1,55
VARIJANTA 4**			
2011.	1 384 925	1 070 000	1,29
2021.	1 297 470	1 040 000	1,25
2031.	1 196 851	1 000 000	1,20

Izvor: priredio autor

*Projicirana je ukupna ponuda radne snage ili ekonomski aktivno stanovništvo.

** U varijanti 4. projiciran je broj aktivnih osiguranika pod pretpostavkom da udio aktivnih osiguranika u radnom kontingentu bude 50,4%, što podrazumijeva visoku stopu nezaposlenosti.

Prema tome, u analizi o kretanju specifičnih stopa ekonomske aktivnosti navedeni su osnovni razlozi zbog kojih su u popisu 2001. godine zabilježene, ne samo u odnosu na razvijenije nego i u odnosu na zemlje s približno istim stupnjem ekonomskog razvoja, niske specifične stope ekonomske aktivnosti u dobnim skupinama od 50 do

64 godine. Restriktivniji uvjeti za stjecanje invalidske mirovine i postupno podizanje dobne granice za starosnu mirovinu i, pretpostavljamo, pad stope nezaposlenosti uvjetovat će porast specifičnih stopa ekonomske aktivnosti. Prilikom postavljanja hipoteza o kretanju broja ekonomski aktivnih i umirovljenika do 2031. godine uzete su obzir i promjene koje će uslijediti tijekom provođenja mirovinske reforme.¹⁰ I relativno niske mirovine poticat će što duže ostajanje u radnom odnosu u zanimanjima koja se mogu obavljati u starijoj dobi. Zbog restriktivnijih uvjeta za stjecanje umirovljeničkog statusa i porasta stope zaposlenosti treba očekivati porast stope aktivnosti muškaraca u dobnim skupinama od 50 do 65 godina. Recentne projekcije radne snage u EU15 i EU25 za razdoblje od 2005. do 2050. očekuju porast stopa ekonomske aktivnosti u dobnim skupinama od 55 do 64 godine, posebno u Njemačkoj, Italiji, Austriji, Poljskoj i Sloveniji (Carone, 2005.:15-49). Ako imamo u vidu da Hrvatska ima u navedenim dobnim skupinama i u odnosu na navedene zemlje niže stope ekonomske aktivnosti onda u Hrvatskoj valja očekivati porast ekonomske aktivnosti. No taj će proces biti postupan jer je, kako se vidi iz tablice 6., relativno značajan broj umirovljenika u dobi do 65 godina. Budući da se ne može očekivati realni porast mirovina, za pretpostaviti je i blagi porast ekonomske aktivnosti u intelektualnim zanimanjima u dobnim skupinama iznad 65 godina. Pretpostavljamo, dakle, u projiciranom vremenu blagi porast specifičnih stopa ekonomske aktivnosti stanovništva iznad 65 godina u djelatnostima koje se

¹⁰ Hrvatska je provela mirovinsku reformu u dvije faze. Prva je faza započela 1999. godine čime je podignuta mirovinska dobna granica, promijenjen je način izračuna mirovine, promijenjena je formula usklađivanja mirovina i zaoštreni su kriteriji za ostvarivanje invalidske mirovine. Drugom fazom započetom 2002. godine uveden je obvezni, a potom i dobrovoljni stup kapitalizacije mirovinske štednje (Puljiz, 2005.). Prvom mirovinskom reformom od 1999. godine, dob umirovljenja muškaraca u Hrvatskoj podignuta je sa 60 na 65 godina, a žena s 55 na 60 godina. Mirovinska dobna granica podizati će se tijekom 10 godina i to svake godine za 6 mjeseci (Vlada RH, 2002.).

bave intelektualnim poslovima, no to će dijelom kompenzirati pad broja aktivnih u poljoprivredi gdje su više stope aktivnosti u dobi iznad 65 godina. Opravdano je u projekcijama očekivati porast aktivnosti žena u dobnim skupinama iznad 45 godina s obzirom da u te dobne skupine postupno ulazi obrazovanija radna snaga. Naravno, bez obzira na potražnju na tržištu radne snage, bit će umirovljenika u dobi radnog kontingenta zbog stjecanja mirovine pod posebnim uvjetima (vojska, policija), invalidskih mirovina i obiteljskih mirovina. Pad broja i udjela ekonomski aktivnih u poljoprivredi i povećani obuhvat srednjoškolskim obrazovanjem, razlozi su zamjetnog snižavanja specifičnih stopa ekonomske aktivnosti u dobnoj skupini od 15 do 19 godina. U projekciji promjena treba očekivati daljnje snižavanje specifičnih stopa ekonomske aktivnosti u dobnoj skupini od 15 do 19 i u dobnoj skupini od 20 do 24 godine zbog porasta obuhvata visokoškolskim obrazovanjem.

Projekcija broja korisnika mirovina ima dvije varijante. Tablice 7., 8. i 9. pokazuju da je projicirani broj aktivnih osiguranika isti za varijantu 1., 2. i 4. U varijanti 3. usvojena je hipoteza o blago većem priljevu broja osoba koje participiraju, razmjernim dijelom prema godinama ostvarenog staža, u hrvatskom javnom mirovinskom sustavu (zaposleni u inozemstvu koji su bili ekonomski aktivni prije odlaska na rad u inozemstvo, raseljeni Srbi i državljani republika bivše Jugoslavije). Usto, treća varijanta pretpostavlja i blago veći broj korisnika prijevremenih starosnih mirovina i invalidskih. Usvajajući hipoteze u projekcijama ekonomski aktivnom stanovništvu dijelom su postavljene i hipoteze o kretanju broja umirovljenika. Pri projiciranju broja umirovljenika nužna su pojednostavljena. Promjene broja umirovljenika zavise od većeg broja varijabli koje tijekom vremena imaju različit intenzitet utjecaja na veličinu priljeva u ekonomski aktivno i

umirovljeničko stanovništvo. Dovoljno se prisjetiti političkih, ekonomskih i socijalnih činitelja koji su tijekom 1990-ih utjecali na vrlo dinamičan odljev ekonomski aktivnog stanovništva u umirovljeničku populaciju. Procjena broja i priljeva pojedinih kategorija umirovljenika jednim dijelom ima orijentacijsku vrijednost. Naime, procjena budućeg priljeva u umirovljeničku populaciju prijevremeno umirovljenih i invalida rada može se temeljiti na dosadašnjim tendencijama kao i očekivanim promjenama koji će uslijediti u skladu s hipotezama o gospodarskim kretanjima i utjecajem restriktivnije zakonske regulative u stjecanju mirovinskog statusa. Kako je već navedeno, u projekciji budućeg broja umirovljenika treba uzeti u obzir činjenicu da će se u ukupnom broju umirovljenika pojaviti i hrvatski državljani trenutno zaposleni u inozemstvu, ako su ispunili uvjet prema kojem imaju radnog staža u Hrvatskoj što im daje pravo da razmjernim dijelom participiraju u mirovinskom sustavu u Hrvatskoj. Hrvatski državljani koji su se zaposlili u inozemstvu u 1960-im i 1970-im, ako imaju uvjete, već ostvaruju dio mirovine na temelju stečenih prava u Hrvatskoj. U buduću će se u ovoj kategoriji pojaviti korisnici mirovina u Hrvatskoj koji su otišli na rad u inozemstvo u 1980-im i 1990-im godinama. Osobito je jak iseljenički val bio u 1990-im kako prema Srbiji tako i prema zapadnoeuropskim i prekomorskim zemljama. Na teret javnog mirovinskog sustava u Hrvatskoj već ima umirovljenika i pojavljivat će se korisnici iz republika bivše SFRJ kao i izbjegli Srbi koji će tijekom projiciranog razdoblja steći uvjet za mirovinu izvan Hrvatske. Umirovljenicima koji su ostvarili uvjete za odlazak u mirovinu u Hrvatskoj trebamo pribrojiti i procijenjeni priljev u ukupan broj umirovljenika onih koji su uvjete za mirovinu ostvarili u inozemstvu, a stekli su pravo da budu korisnici dijela mirovine i u Hrvatskoj. Prema tome, projicirajući kretanje broja umirovljenika moramo pro-

cijeniti »imigraciju« u broj umirovljenika u Hrvatskoj te ih pribrojiti broju umirovljenika koji je dobiven za stanovništvo u Hrvatskoj (»u zemlji«). Pri projiciranju kretanja broja umirovljenika susrećemo se s nekim ograničenjima. Naime, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje nema obrađenih podataka o potencijalnom broju i vremenskom priljevu budućih korisnika koji imaju pravo na hrvatsku mirovinu, a nalaze se na radu u inozemstvu kao i budućih korisnika mirovina iz republika bivše SFRJ i izbjeglih Srba.¹¹ Osim normalnog (po starosti), priljeva u mirovinu projicirani broj umirovljenika obuhvaća i one koji su već sada u mirovini i bit će do kraja projiciranog razdoblja. Zbog ranijeg umirovljenja već je u mirovini jedan dio brojnog naraštaja rođenog u poslijeratnom kompenzacijskom periodu (1946. – 1955.). Tijekom razdoblja od 2010. do 2020. godine ovaj brojni naraštaj ulazi u dob iznad 65 godina. S obzirom na očekivano prosječno trajanje života, *baby boom* naraštaj biološki će postupno iščezavati do polovice ovog stoljeća.

U 2011., 2021. i 2031. godini projiciran je broj umirovljenika za prvu, drugu i četvrtu varijantu. Za 2011., 2021. i 2031. projiciran je broj umirovljenika uzimajući u obzir: umirovljenike koji ulaze u mirovinu po starosti, umirovljenike koji su već u mirovini i 2011. godine bit će u dobi radnog kontingenta kao i one umirovljenika

koji će tijekom projiciranog razdoblja biti korisnici mirovina, a bit će u dobi radnog kontingenta; procijenjeni priljev invalida rada i korisnika prijevremenih starosnih mirovina; procijenjeni priljev među korisnike mirovina zaposlenih u inozemstvu i osoba iz republika bivše SFRJ i izbjeglih Srba koji su bili aktivni osiguranici u Hrvatskoj. Priljev navedenih kategorija korisnika mirovina može se projicirati iz razmotrenih ekonomskih struktura stanovništva, osim priljeva među korisnike mirovina osoba iz republika bivše SFRJ, zaposlenih u inozemstvu i izbjeglih Srba.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Projicirane demografske promjene pokazuju da smanjenje ukupnoga broja stanovnika nije linearno. Pod utjecajem dugogodišnjeg snižavanja broja živorođenih izvjesno je značajno smanjivanje broja i udjela mladih, smanjivanje broja osoba u radnoj dobi, te istovremeno značajan porast broja i udjela starijih iznad 65 godina. Od 1990-ih godina demografska su kretanja poprimila vrlo nepovoljne tendencije, čije se gospodarske i društvene posljedice već očituju i bit će sve izraženije u dalekoj budućnosti. Sadašnji je dobni sastav stanovništva u Hrvatskoj sasvim izvjesno i u srednjoročnom razdoblju vrlo kritičan razvojni faktor, i bit će sve kritičniji ukoliko se ne zaustavi sve intenzivnije prirodno smanjenje stanovništva i uz to dalje

¹¹ Niz objektivnih okolnosti razlog je što Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje nema spomenute evidencije, pa stoga niti sređenih i javno dostupnih podataka o potencijalnim korisnicima ove kategorije umirovljenika. Međutim, na temelju niza parcijalnih podataka o dosadašnjem priljevu i strukturi korisnika mirovina koji razmjernim dijelom participiraju u mirovinskom sustavu u Hrvatskoj može se dati okvirna procjena broja i vremenskog priljeva ove kategorije umirovljenika. Naime, na temelju Međudržavnih ugovora o socijalnom osiguranju koje Republika Hrvatska ima sklopljene s pojedinim državama, može se ostvariti dio mirovine, prema godinama ostvarenog staža u Hrvatskoj, na teret Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Tako npr., prema međudržavnim ugovorima na dio mirovine u razmjernom dijelu, tj. prema godinama ostvarenog radnog staža u Hrvatskoj, ima pravo osoba koje stječe uvjete za mirovinu u Austriji, Belgiji, Bosni i Hercegovini, Francuskoj Italiji, ..., ako ima najmanje 12 mjeseci radnog staža u Hrvatskoj. Naravno, prema ovim međudržavnim ugovorima vrijedi reciprocitet u pravima. Pri procjeni potencijalnog priljeva tematizirane kategorije umirovljenika od velike mi je pomoći bio Ivan Jergović, viši koordinator za ekonomske poslove, u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje kojemu izražavam veliku zahvalnost.

prisutno iseljavanje. Veći broj razvijenih zemalja selektivnom imigracijskom politikom popunjavaju manjak radne snage na tržištu rada, što mogu s obzirom na visinu nadnica i životni standard.

Koliko je realna pretpostavka prema kojoj će Hrvatska u budućnosti, kao i razvijene zemlje, imigracijskom politikom lagano i bezbolno riješiti nestašicu na tržištu radne snage? Valja reći da se pri tome gube iz vida ograničenja i poteškoće takve politike. Jedan je od razloga što se na hrvatske uvjete nekritički preslikavaju makroekonomski modeli nastali u okri-lju visokorazvijenih zemalja, uglavnom u američkom krugu ekonomista, koji stoga i odražavaju gospodarske i društvene prilike u tim zemljama. Prema uzoru na ove, ne jedine, ali dominantne makroekonomske modele pretpostavlja se da radna snaga nije oskudan resurs. Naime, u slučaju neodgovarajuće ponude na tržištu rada, bilo brojem bilo kvalifikacijskim sastavom, pretpostavlja se popunjavanje lokalnog tržišta rada promjenom zanimanja postojećih radnih resursa, unutrašnjom prostornom pokretljivošću radne snage i, konačno, ako se ponuda rada ne može popuniti unutrašnjim rezervama radnih resursa, preostaje uvoz strane radne snage. Imigracija strane radne snage nije prepuštena spontanosti i samo interesima vlasnika kapitala/poslodavcima, već je kontrolirana djelatnošću državnih organa u interesu radnika, poslodavaca i društva. Razvijene zemlje nadnicama i životnim standardom privlače željenu radnu snagu ali, što valja imati u vidu, snose i troškove i posljedice dugog procesa integracije imigranata. Bez obzira koja će se projicirana varijanta zai-sta zbiti, ostaje činjenica da će i za sada predvidivo vrijeme ostati nepovoljan odnos između aktivnih osiguranika i korisnika mirovina. Taj problem u nešto blažoj varijanti prisutan je i bit će sve istaknutiji i u drugim europskim državama. Hrvatskoj su specifične okolnosti ubrzale prijevremeni

ulazak u mirovinu brojnih naraštaja rođenih nakon Drugoga svjetskog rata i oni će relativno dugo biti korisnici mirovina. Rat, tranzicija gospodarstva, propadanje velikog broja poduzeća i neodgovarajuća zakonska regulativa temeljni su činitelji ubrzanijeg porasta broja umirovljenika. Prijevremenom i ubrzanijem porastu broja i udjela umirovljenika nije jedini razlog demografski čimbenik priljeva u umirovljeničku dob. Tako se hrvatsko gospodarstvo za desetak godina ranije, kao i neke razvijene europske zemlje, suočilo s naglim porastom broja umirovljenika. Smanjenje nezaposlenosti u kratkom bi roku doprinijelo nešto povoljnijem odnosu između broja aktivnih osiguranika i korisnika mirovina. Posve je utemeljeno istaknuti kako u srednjoročnom razdoblju, u hrvatskim uvjetima, niti imigracijska komponenta ne bi zamjetnije poboljšala odnos između broja aktivnih osiguranika i korisnika mirovina. Pad broja i udjela stanovništva u radnoj dobi, i, suprotno tomu, rast broja i udjela umirovljeničke populacije imat će nakon 2010. godine signifikantan utjecaj na gospodarski rast, agregatnu potražnju, te posebice na štednju i investicije. Zadatak je sadašnjih nositelja društvene i gospodarske vlasti oblikovati gospodarsku i u okviru toga socijalnu politiku kojima će se unaprijed osigurati dostatna prilagodljivost navedenim promjenama uvjetovanih, neupitno sasvim izvjesnim, demografskim promjenama. Gospodarske, socijalne i demografske promjene uvjetovale su i promjene udjelâ u ukupnom stanovništvu: ekonomski aktivnog, osoba s osobnim prihodom i uzdržavanog stanovništva. Argumentima brojeva analiza pokazuje: korijene današnjim složenim gospodarskim i socijalnim prilikama u Hrvatskoj - što se uz ostalo izražava i vrlo nepovoljnim odnosom između broja aktivnih osiguranika i umirovljenika - ne nalazimo samo u demografskim promjenama (iako promjene u dobnom sastavu imaju i imat će sve veći

utjecaj) već i u mjerama nositelja gospodarske politike koji još od sredine 1960-ih prečesto problem nezaposlenosti rješavaju brzo djelujućim mjerama, tj. slanjem u mirovinu. Takve mjere dugoročno nose velike probleme. Sažeto: progresivni porast broja osoba s osobnim prihodom ne možemo objasniti samo demografskim promjenama - tj. prirodnim priljevom u umirovljeničku dob - već i dugogodišnjim prošlim tendencijama, gospodarskom krizom (traje gotovo neprekinuto od početka 1980-ih), rastom nezaposlenosti, pojavama i procesima vezanim uz promjenu političkog i gospodarskog sustava te utjecajem ratne agresije na Hrvatsku.

Konačno, projekcije aktivnih osiguranika i umirovljenika polaze od sadašnjih uvjeta za stjecanje mirovinskog statusa. Za pretpostaviti je da će se zbog produljenja očekivanog trajanja života podići dob umirovljenja, ili pak izjednačiti ta dob kod muškaraca i žena. U razvijenim europskim zemljama već duže vrijeme ima nagovještaja da će se prijeći na fleksibilizaciju odlaska u mirovinu. Za vjerovati je da će i Hrvatska pratiti navedene moguće promjene u podizanju dobne granice umirovljenja. U tom slučaju, bit će povoljniji odnos između broja aktivnih i umirovljenika u Hrvatskoj. Te moguće i sve izvjesnije promjene zasada nije moguće projicirati.

LITERATURA

- Akrap, A. (1997.) Demografske i ekonomsko-socijalne odrednice ekonomski aktivnog i umirovljeničkog stanovništva od kraja 20. do polovice 21. stoljeća. U: *Reforma mirovinskog sustava*. Zagreb: Republički fond mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske.
- Akrap, A. (2003.) Migracije Hrvata u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. U: Klarić, J. (ur.), *Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini*. Frankfurt am Main: Kroatenseelsorge in Deutschland.
- Carone, G. (2005.) *Long-term labour force projections for the 25 EU Member States: A set of data for assessing the economic impact of ageing*. Brussels: Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Družić, I. (1989.) Interakcija ekonomskog sistema i sistema mirovinskog osiguranja. U: *Suvremeni ekonomski problemi*, svezak 9. Zagreb: JAZU, Informator.
- Gelo, J. (2005.) Kretanje ukupnog stanovništva Hrvatske. U: Gelo, J. i sur. (ur.), *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske (Bilanca 20. stoljeća)* (str. 15-34). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Gelo, J., Čipin, I. (2005.) Projekcije stanovništva Hrvatske. U: Gelo, J. i sur. (ur.), *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske (Bilanca 20. stoljeća)* (str. 211-252). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Grizelj, M. (2005.) Projekcije stanovništva do kraja stoljeća. U: D. Živić, N. Pokos, i A. Mišetić (ur.) *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive* (str. 331-352). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Jergović, I., Puljiz, V. (1998.) Dobna struktura i prosječna dob korisnika mirovina u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 4(1):93-98.
- Kerovec, N. (2003.) (Ne)jednakost žena na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 10(3-4):263-282.
- Mrđen, S. (2004.) Projekcije stanovništva Republike Hrvatske do 2031. godine: mogu li migracije ublažiti negativne demografske trendove? *Migracijske i etničke teme*, 20 (1): 63-77.
- Nacionalni program demografskog razvitka* (ur. Vojnović, Križić, Tadić) (1997.) Zagreb: Ministarstvo razvitka i obnove.
- Nejašmić, I., Mišetić, R. (2004.) Buduće kretanje broja stanovnika: projekcija 2001.-2031. *Društvena istraživanja*, 13(5-6).
- Palomba, R., Kotowska, I. (2003.) *The economically active population in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Puljiz, V. (2004.) Demografske promjene i socijalna politika. U: D. Živić, N. Pokos, i A. Mišetić (ur.) *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive* (str. 95-119). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Škembar, A. (2000.) *Kriza i reforma javnog mirovinskog sustava u odabranim zemljama i Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski fakultet.
- United Nations (1973.) *The Determinants and Consequences of Populations Trends. New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors*. New York: sv. I.
- United Nations (1992.) *Demographic causes and economic consequences of population aging, Europe and North America*. New York.

- United Nations (2004.) *The Sex and Age Distribution of the World Populations, The 2004. Revision.* New York: Department for Economic and Social Development.
- Vlada Republike Hrvatske (2002.) *Mirovinski sustav i socijalna skrb, projekt »Hrvatska u 21. stoljeću«.*
- Vlada Republike Hrvatske, *Državna komisija za popis i procjenu ratne štete, Ratna šteta Republike Hrvatske - završno izvješće.* Zagreb, listopad 1999.
- Wertheimer-Baletić, A. (1990.) Populacijska politika - znanstvena utemeljenost, osnove prijedloga ciljeva i mjera. U: *Demografski faktori razvoja Hrvatske, Znanstvene osnove dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Hrvatske.* Zagreb: IDIS.
- Wertheimer-Baletić, A. (1991.) *Promjene u ekonomsko-socijalnoj strukturi stanovništva Hrvatske u poslijeratnom razdoblju.* Zagreb: Institut za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.
- Wertheimer-Baletić, A. (1996.) *Demoreprodukcijski procesi u Hrvatskoj.* Zagreb: Rad HAZU, knj. 34.
- Wertheimer-Baletić, A. (1997.) *Predvidiva demografska kretanja u Hrvatskoj.* Zagreb: Rad HAZU, knj. 35.
- Wertheimer-Baletić, A. (1999.) *Stanovništvo i razvoj.* Zagreb: Mate.
- Wertheimer-Baletić, A. (1971.) *Stanovništvo SR Hrvatske – Studije.* Zagreb: Školska knjiga.
- Wertheimer-Baletić, A. (1978.) *Ekonomska aktivnost stanovništva – demografski aspekti.* Zagreb: Školska knjiga.
- Živić, D., Pokos, N. (2004.) Demografski gubitci tijekom domovinskog rata kao odrednica depopulacije Hrvatske (1991.-2001.). *Društvena istraživanja*, (4-5):727-750.

Summary

ACTIVE INSURED PERSONS AND RETIRED PERSONS IN CROATIA – EXPECTED TRENDS UP TO 2031

Andelko Akrap

*Graduate School of Economics & Business, University of Zagreb
Zagreb, Croatia*

This paper presents the projections of the overall number of inhabitants for the period up to 2031. Based on the set hypotheses on future trends of fertility, mortality and external migrations, the projections have been calculated in three variants. In all three analysed variants, the hypotheses regarding mortality are identical. Fertility hypotheses have been made in the variants of decreasing and increasing fertility. The hypothesis on mild annual positive balance of migrations has been set in one of the variants. Since the projected period in question is relatively short, different fertility hypotheses have a relatively low influence on the population trend in the work contingent. Only with the assumed positive migration balance would a part of decrease in the population growth in the work contingent up to 2031 be compensated. The central part of this paper presents a projection of the trends in the number of retired persons and active insured persons in Croatia up to 2031. Based on the age structure of retired persons in 2001 and the set hypotheses on the future influx of pensioners, the trend of the number of retired persons has been projected up to 2031. It has to be emphasised that the Croatian Institute for Pension Insurance does not dispose of the complete registry of all potential pension users who reside outside Croatia (displaced Serbs, persons who have left abroad to work temporarily...)

In such circumstances, a potential »immigration« into the projected number of retired persons in Croatia has been estimated. In accordance with the expected changes in the economic structure of the population in European countries up to 2031, the hypothesis has been set in three variants of the rate of the economic activity of the work contingent. Thus the projected number of potential active insured persons in Croatia was obtained, as well as the ratio between them and the number of retired persons.

Key words: population projections, active insured persons, retired persons, demographic trends, inflow into the population of retired persons, rates of economic activity of the work contingent, number of active insured persons per one retired person.